

Skötselplan för Ängbackens naturreservat, Valva äng.

Innehållsförteckning

<i>BESKRIVNING AV RESERVATET</i>	<i>3</i>
1. Syfte med reservatet.....	3
2. Uppgifter om reservatet.....	3
3. Naturgeografiska förhållanden.....	4
4. Historisk och nuvarande markanvändning	4
5. Biologiska värden	4
7. Kulturhistoriska värden	6
8. Värden för friluftsliv och forskning.....	6
9. Källförteckning	6
<i>PLAN FÖR RESERVATETS SKÖTSEL</i>	<i>8</i>
1. Skötselområden med bevarandemål och åtgärder.....	8
3. Friluftsliv	10
4. Uppföljning	11
5. Sammanfattning och prioritering av skötselåtgärder	12
6. Skötselplanekarta.....	13

BESKRIVNING AV RESERVATET**1. Syfte med reservatet**

Att bevara och vårda en gammal ängs- och hagmark med lång känd odlingshistoria.

2. Uppgifter om reservatet

Objektnummer	04020
Län	Södermanland
Kommun	Nyköping
Socken	Husby Oppunda
ID-punkt	x = 1557532, y = 6533293
Areal	3,72 ha
Natura 2000-område	Valva äng SE 0220013
Naturgeografisk region	Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken
Kulturgeografisk region	Centralbygden på gränsen till mellanbygden
Uppskattade arealer av olika naturtyper i reservatet:	
- Trädklädd betesmark	ca 1,3 ha
- Hasselrik ädellövlund	ca 0,8 ha
- Slåtteräng	ca 1,6 ha
- TOTALT	ca 3,72 ha
Rapporterade Natura 2000-naturtyper (*) och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv:	
- Trädklädd betesmark (9070)	2,1 ha
- Slåtterängar (6510)	1,6 ha
*) Arealuppgifterna för de rapporterade Natura 2000-naturtyperna är preliminära och kan komma att ändras efter genomförd basinventering.	
Prioriterade bevarandevärden	
- Naturtyper	Slåtteräng, trädklädd betesmark
- Strukturer (landskapselement)	Slåttrad hårdvallsäng, gamla grova ekar, hålträd, flyttblock. Slåtteranpassad ängsflora, fåglar, insekter,

Datum

Dnr

2008-06-19

511-15702-2006

- Växt- och djursamhällen svampar och lavar.
- Arter Ängsskära, svinrot, nattviol, grönvit nattviol, jungfru marie nycklar, gröngöling, spillkråka, bålgeting, oxtungsvamp.
- Friluftsliv Upplevelse av traditionell örtrik slätteräng och hasselrik lövlund med rik vårflora.

3. Naturgeografiska förhållanden

Ängbackens naturreservat, också kallat Valva äng ingår i den naturgeografiska regionen "Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken". I trakten runt Husby Oppunda kyrka återspeglas det i produktiva lågt liggande lerslätter, belägna mellan Lidsjön och det större sjösystemet Långhalsen. Landskapet är också småkuperat med markant uppstickande höjder. Ängbacken är en sådan höjd. Ängbacken är som högst belägen på 35 m ö h och sluttar i öster och sydväst ner mot vägar och i norr mot en åker. Jordarten är postglacial finmo och sandig moig morän med berg i dagen. Området är rikt på såväl större som mindre block. I den västra och centrala delen finns några relativt stenfria områden, de delar som idag brukas som slätteräng. Marken runt höjden är torr till frisk och ner mot kanterna, där grundvatten tränger upp, frisk till fuktig.

4. Historisk och nuvarande markanvändning

Ängbacken skyddades som naturminne 1956 och sköts idag som en traditionell slätteräng med fagning (vårstädning), slätter och efterbete. Det är också den skötsel som varit rådande så långt tillbaka som man känner till. I lantmäterihandlingar från 1693 klassas marken som *hårdvallsäng*, det vill säga en slätteräng på fast mark. Resten av reservatet beskrevs som *kuperad stenbacke med ekskog*. Ängbacken hör till prästgården där man hade mjölkkor fram till 1986. Då betades hela reservatet efter slåttern. Efter 1986 blev det ett uppehåll i beteshävd fram till 1994 då arrendatorn, den nuvarande ägaren köpte gården och skaffade får. Då skedde även en restaurering av hela reservatet. Flera träd togs bort ur slätterängen för att släppa ner mer ljus och betesmarksdelen öppnades upp. Slätterängen stängslades som egen fålla 2004. Idag betar får och nöt i betesmarksdelen hela säsongen och släpps efter slåttern in för att efterbeta slätterängen.

5. Biologiska värden

Naturreservatet Ängbacken består av en slätteräng och en naturbetesmark. Slätterängen är unik med sin långa kontinuitet med slätterhävd och hyser en artik slättergynnad flora. Betesmarksdelen är stenbunden och sluttande och floran ganska trivial. På den blockrika höjden finns två mindre områden med hasselrik ädellövlund.

Slätterängen

På och intill ängen växer några mycket gamla och grova ekar. Den grövsta är över 7 meter i omkrets. Den står i västra hörnet bredvid blocket som omnämns Husby altare (se nedan). Träd och buskskiktet består också av ett tiotal äldre björkar, några grova håliga aspar och

Datum

Dnr

2008-06-19

511-15702-2006

några hasselbuketter. Ängen har sin utsträckning längs reservatets västra kant och sträcker sig också genom en smal korridor till en öppen äng mitt i reservatet. Ängen har såväl torra och friska som fuktiga delar. Många av de dominerande örterna på ängen är arter som är vanligt förekommande både i betesmarker och i slåtterängar, som vitsippa, gökärt, ängsvädd och midsommarblomster. Men här finns även en stor utbredning av mer utpräglade slåttergynnade arter som *ängsskära*, *svinrot*, *änsskallra*, *ängsfryle*, *olika hagfibblor* och *nattviol*. I de fuktigare partierna växer rikligt med *hirsstarr*, *ängsvädd*, *ängsbrässa* och *gökblomster*.

Ett smalt område mellan entrén och Husby altare är klassad som nyckelbiotop för värderna kopplade till de gamla grova ekarna med grov skorp bark, döda grenar, håligheter och mulmbildning. Valva äng finns också med i ädellövskogsinventeringen.

Hasselrik ädellövlund

Lundområdet har sin utbredning runt höjden från norr till söder. Här finns en del grova håliga ekar, gamla grova aspar, samt medelålders träd av lönn, rönn, oxel och sälk men det är hasselbuketterna som sätter sin prägel i hela lunden. Hasseln är mycket värdefull bl.a. på grund av sin nötproduktion, som är viktig för fåglar som nötväcka, nötskrika och nåtkråka. I området finns flera högstubbar och en del död ved. Vårfloran är ymning och domineras av *bitsippor*. På blocken under ädellövträden växer signalarten *fällmossa*.

Trädklädd betesmark

Den trädklädda betesmarken var tidigare mer lundartad och har nu öppnats upp. I hela området växer glest med medelålders högt uppstammade ekar. Men här finns också några gamla grova vidkroniga ekar, någon grupp med äldre håltrik asp, yngre rönn och grupper med hasselbuketter. Floran har utarmats av tidigare beskuggning och extensiv hävd men fläckvis finns en hävdgynnad flora med allmänare arter som gökärt, rödven, midsommarblomster och stor blåklocka.

Flora och fauna

Traktens mosaikartade landskap och rika förekomst på lövträd och hålträd gynnar såväl många insekter som många olika fåglar. Här finns till exempel rikligt med hackspettar som *större hackspett*, *spillkråka* och *gröngöling*. *Nötväcka* och *nötskrika* är också rikligt förekommande. De stora ekarna med håligheter och grov solexonerad bark är en viktig boplats för en mängd arter av insekter, mossor, lavar och svampar. Floran är rik och domineras av slåtteranpassade arter (se ovan). Den långa och rika blomningstiden från tidig vår och fram till slåttern i slutet av juli lockar många insekter bla fjärilar som är beroende av pollen och nektar. Vid besök i samband med skötselplanens skrivande noterades den mindre allmänna fjärilen *svartfläckig glansmygare*. Under 2006 påträffades spår efter läderbagge i några gamla ekar intill reservatet, området kommer troligen att ingå i länets inverteringsinsatser för arten framöver.

Datum

Dnr

2008-06-19

511-15702-2006

Tabell 1. Rödlistade arter, signalarter samt andra skyddsvärda arter registrerat i objektet. Notera att tabellen bygger på inventeringarna som finns i källförteckningen. Rödlistekategori följer Gärdenfors, U. (ed.) 2005. *Rödlistade arter i Sverige 2005*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. (VU) = sårbar, (NT) = missgynnad. (S) = signalart enligt Skogsstyrelsen.

Svenskt namn	Latinskt namn	Rödlistad/ signalart	Notering (förekomst, lokal m m)
Kärlväxter			
Jungfru marie nycklar	<i>Dactylorhiza maculata</i>	S/fridlyst	ängen
Nattviol	<i>Platanthera bifolia</i>	fridlyst	ängen
Grönvit nattviol	<i>Platanthera chlorantha</i>	fridlyst	ängen

7. Kulturhistoriska värden

Området har tack vare sitt läge nära större vattenfarleder varit en attraktiv boendeplats långt tillbaka i tiden. I lövlunden på den norra höjden finns en rund fornlämning med en kantkedja av stenar (Raä. Husby Oppunda 130:1). I den norra av lövlundarna, runt den inre slätterängen samt vid entrén till ängen finns spår av terasser, troligen spår av äldre odlingar. Utanför reservatet 50 meter mot sydväst, i betesmarken på andra sidan vägen finns ett större gravfält från järnåldern. Ett kubformat flyttblock i västra hörnet nära vägen omnämns som *Husby altare* (Raä nr Husby Oppunda 18:1). Spekulationer finns om att det kan ha varit ett offeraltare.

8. Värden för friluftsliv och forskning

Valva äng är populärt som utflyktsmål speciellt på våren med lundens skira grönska och den rika vårfloran. Trakten är också i sig tilltalande med det kuperade landskapet, de slingrande vägarna och stora jätteekarna. Besökarna är främst lokalbefolkning och folk som tidigare bott i trakten. Skolklasser från Nyköping brukar delta aktivt i vårstädningen av ängen och får samtidigt lära sig lite om ängars historia. Både för utbildning och forskning är Valva slätteräng ett i Sörmland unikt exempel på en rest av en tidigare helt dominerande men nu nästan utdöd skötselform. Slätteräng är också den skötselform som bidrar till flest örter på en liten yta. Området är relativt litet och nås lätt ifrån såväl Nyköping som Bettna.

9. Källförteckning

Gärdenfors, U. ed. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. *Rödlistade arter i Sverige 2005*. 2005.

Lantmäteriverket. *Ekonomiska kartan över Sverige*. Kartlagd år 1960. Kartblad 9H 6b.

Lantmäteriverket. *Häradskarta*. Kartlagd åren 1898-99.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Beslut om bildande av naturreservat på fastigheten Kyrkoherdebostället Valva med Gråsta 1: 4 Husby-Oppunda socken, Nyköpings kommun*. 1957-12-01.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Bevarandeplan Valva Nyköpings kommun, Södermanlands län*. 2004.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Förslag till skötselplan för Ängsbacken Valva naturreservat i Husby - Oppunda socken, Nyköpings kommun*. Olsson G. 1989.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Inventering av typiska arter*. Gustafsson M. Adoxa Naturvård. 2005.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Komplettering av åtgärdsplan för bevarande av betesmarker och ängar*. 2004. Kundnr. D 3264.

Datum

Dnr

2008-06-19

511-15702-2006

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Kärlväxtinventering vid Valva äng*, Elmhag J. Adoxa Naturvård. 2001.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Program för bevarande av natur- och kulturmiljövården i odlingslandskap*. 1993/95.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Sörmlands natur, Naturvårdsplan*. Objekt nr 80-45 (klass 2). 1991.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Ädellövskogsinventeringen*. 1983.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Ängs- och betesmarksinventeringen, 2002-2004*. Utdrag ur databasen TUVÅ. 2005.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Ängs- och hagmarker i Södermanlands län*. 1992.

Naturvårdsverket. *Bildande och förvaltning av naturreservat*. 2003.

Nordiska Ministerrådet. *Vegetationstyper i Norden*. 1994.

Skogsstyrelsen. *Handbok för inventering av nyckelbiotoper*. 2002.

Skogsstyrelsen. *Nyckelbiotopsinventeringen*. Objekt nr 090761051. 1990.

Södermanlands Hembygdsförbund. *Sörmlandsbygden 1988:2*. Årsbok 1988.

PLAN FÖR RESERVATETS SKÖTSEL

Skötselplanen gäller tills vidare.

1. Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

Reservatet är indelat i tre skötselområden, se skötselplanekarta på sidan 11.

Skötselområdena är:

- 1: Slåtteräng
- 2: Trädklädd betesmark
- 3: Hasselrik ädellövlund

Område 2 och 3 ingår i samma fålla.

Skötselområde 1: Slåtteräng (totalt ca 1,6 ha)

Beskrivning

Slåtterängen är glest busk- och trädklädd med främst gamla grova ekar och äldre björkar men även några grova aspar med bohål samt hasselbuketter förekommer. Ängen har stora relativt stenfria ytor som slås med traktor men även mindre steniga småpartier förekommer. Ängen har lång tradition av slåtterhävd och hyser en artrik slåttergynnad flora, se ovan. Ängen är en av cirka tio hårdvallsängar i Södermanland som sköts genom slåtter idag.

Bevarandemål

- Arealen slåtteräng är 1,6 ha.
- Beteshävd efter slåtter och höbärgning resulterar i att minst 90 % av arealen är väl avbetad.
- De för Valva äng typiska arterna *midsommarblomster* och *gökärt* finns i minst 50 % av provytorna.
- Den typiska arten *ängsskära* finns i minst 10 % av provytorna.
- Ohävdarterna *hundäxing* och *ogräsmaskros* finns i mindre än 20 % av provytorna.
- Trädskiktet består av de äldre grova ekarna och även några föryngringsträd.

Skötselåtgärder

- Ängen sköts med traditionellt ängsbruk med fagning, slåtter, höbärgning och efterbete. Fagning betyder vårstädning då man räfsar bort nedfallna löv och grenar samt torrt gräs för att underlätta slåttern. Fagning är extra viktigt på Valva äng med den rika förekomsten av ek. Eklöven är svårnedbrytbara och kan annars lätt kväva örterna och orsaka barjordsfläckar.
- Förnan från fagningen eldas på plats eller förs bort från naturreservatet. Eldning bör ske på en plats med mindre utvecklad flora.
- Död grov ved kan föras till hassellunden (skötselområde 3).

Datum

Dnr

2008-06-19

511-15702-2006

- Slåtter kan ske från mitten på juli fram till mitten på september, men slutet av juli är att rekommendera.
- Slåtter skall ske med skärande redskap (traktorburen eller manuell slåtterbalk eller lie) så att den artrika slåttergynnade floran bevaras och utvecklas.
- Efterbetet sker lämpligen med både får och nöt.
- Traktorslåtter i ängen underlättas genom att äldre halvmurkna stubbar brytes bort och mindre stenar tas bort.
- Grenar från träd och buskar som hindrar slåtter med liten traktor avlägsnas och då med ett naturligt snitt.
- Körvägen in till den inre ängen hålls körbar genom att några hasselbuketter tuktas eller tas bort.
- Hasselbuketter som står på stenfri fin ängsmark bör tuktas hårt för att på sikt försvinna.
- Några av hasselbuketterna i ängen kan med fördel skötas traditionellt genom nedkapning var 5:e till 8:e år, vilket ger optimalt med nöter.
- Några grövre hasselbuketter (5 st) i passagen in till inre ängen står intill större stenar och kan få stå orörda, detta gäller även hasselbuketterna i västra delen.
- Några nya föryngringsekar planteras i den nordvästra delen och skyddas från betesdjuren.

Skötselområde 2: Trädklädd betesmark (totalt ca 1,3 ha)

Beskrivning

Marken är mestadels sluttande och stenbunden. Träd och buskskiktet domineras av halvgrov högstammig ek och grupper med hasselbuketter, men här finns även grov asp med bohål och en del yngre rönn. Hagen var tidigare tätare bevuxen och gallrades 1998. Hävdgynnade arter som gökärt, ängsskära, skogsnäva och stor blålocka förekommer fläckvis i hagen men grässvålen är generellt dåligt utvecklad på grund av tidigare beskuggning men också som resultat av tidigare svag hävd.

Bevarandemål

- Arealen trädklädd betesmark är ca 1,3 ha.
- Hagen betas under säsongen samt att minst 90% av arealen är väl avbetad vid vegetationsperiodens slut.
- Träd och buskar växer ganska glest (ca 75% krontäckning) och är framför allt knutna till partier som har sämre förutsättningar som betesmark.
- Gamla grova och hållrika träd och värden knutna till dem tillåts öka.

Skötselåtgärder

- Beteshävd under hela säsongen, helst med både får och nötkreatur. För att inte skada den rika vårfloran rekommenderas ett något senare betespåsläpp, i slutet av maj eller början av juni.
- Vid behov utförs slyröjning.
- Stående och liggande grov död ved kan ligga kvar i hagen.
- Förna från fagningen av ängen får ej läggas i området då det kväver floran och orsakar nässeluppslag.

Skötselområde 3: Hasselrik ädellövlund (totalt ca 0,8 ha)*Beskrivning*

Området är en hasselrik ädellövlund belägen på krönet av reservatet. Lunden består av två områden som ligger nära varandra men som skiljs åt genom den stängslade passagen in till den inre ängen. Marken i lunden är tydligt stenbunden med berg i dagen. Här finns några mäktiga, höga flyttblock som brukar förväxlas med Husby altare som är det kubformade blocket i reservatets västra hörn. Trädsiktet består främst av ek men även lönn, asp och rönn förekommer rikligt. Några av områdets grova och håliga ekar med mulm står här. Hassel förekommer rikligt och ger lunden dess lummiga prägel. På krönet i norr finns en rund fornlämning med stensatt kant. Fåren har gnagt ganska allvarligt på hasselbuketternas stammar.

Bevarandemål

- Arealen hasselrik lövlund bibehålls.
- De gamla ekarna får leva vidare och åldras.
- Fornlämningen bevaras genom att hållas fri från träd och buskar.

Skötselåtgärder

- Försiktig röjning av yngre träd som växer in i de äldre grova ekarnas kronor, men att ändå värna om lundkaraktären.
- Att låta stående och liggande död grov ved vara kvar.
- Ved och ris från röjning förs bort.
- Längs sydvästra kanten står ett antal grova ekar. De kan få ökade värden om man solexponerar stammens nedre del. Mindre grenar tas bort cirka två meter upp på stammen.
- Fåren har gnagt allvarligt på hasselbuketternas bark. Brukaren håller uppsikt och tittar över mineralutfodringen samt minskar eventuellt på betetrycket. Fungerar inte det kan lunden stängslas ihop med slätterängen och därmed endast betas på hösten.
- Förna från fagningen av ängen får ej läggas i området, då det kan kväva vårfloran.

3. Friluftsliv*Beskrivning*

Reservatet ligger två kilometer norr om Husby Oppunda kyrka och kan nås både från väg 53 med infart norr om Husby gård mot Stäringe och från vägen mellan Bettna och Husby Oppunda kyrka med infart mot Vad. På backkrönet vid reservatet finns plats för 3-4 bilar. Här finns en reservatsskylt och en passage in i hagen. En passage finns även i nordöstra hörnet, för att komma in i betesmarksdelen och för att komma ut på vägen mot Valva gård. På den i reservatet centralt belägna ängen skall ett rastbord placeras.

Bevarandemål

- Att berika upplevelsevärdet genom att ge information om reservatet och dess historik.
- Tillhandahålla parkering, rastbord och möjlighet att enkelt passera mellan de olika fällorna.

Datum

Dnr

2008-06-19

511-15702-2006

Skötselåtgärder

- Placera ut rastbord med bänkar på den inre ängen.
- Placera ut en stätta vid rastbordet i den inre ängen för passage in i betesmarksdelen och lunden.

4. Uppföljning**Uppföljning av bevarandemål**

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs varje år för:

- Informationsskylt och parkering.
- Rastbord och stättor.
- Fagning, slåtter och beteshävd.
- Tillsyn av barknag på hasselbuketter och ekar.

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs vart 12:e år för:

- Uppföljning av typiska arter.
- Röjning runt de äldre ekarna i löv och hassellunden.
- Tillsyn av fornlämning.
- Utbredning av naturtyper.

Uppföljning av skötselåtgärder

Varje år dokumenteras följande:

• Datum för betespåsläpp, efterbete och installning:	Brukaren
• Antal betesdjur, djurslag/ras:	Brukaren
• Datum för fagning och slåtter:	Brukaren/Länsstyrelsen
• Avverkning, röjning, areal:	Brukaren

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av genomförda skötselåtgärder sker i slutet på varje år, de år då åtgärder genomförts.

Datum

Dnr

2008-06-19

511-15702-2006

5. Sammanfattning och prioritering av skötselåtgärder

Skötselåtgärd	När	Var	Vem	Prioritet	Finansiering
Slåtter, höbärgning och efterbete	Årligen	Skötselområde 1	Brukaren	1	Miljöstöd
Fagning (vårstädning)	Årligen	1	Länsstyrelsen/brukaren	1	Skötselanslag
Friröjning för traktorslätter	Kontinuerligt	1	Brukaren	2	Miljöstöd/skötselanslag
Bete	Årligen	2, 3	Brukaren	1	Miljöstöd
Tillsyn av barkgnag på ek och hassel	Årligen	Samtliga	Brukaren/länsstyrelsen	1	Miljöstöd/skötselanslag
Frighuggning kring ekar enligt påstämpling Solexponera ekstammar	2008-2010	3	Brukaren	1	Skötselanslag
Plantering av nya ekar	2008-2010	1	Brukaren/länsstyrelsen	2	Skötselanslag
Ställa ut rastbord och stätta	2008-2010	Friluftsliv	länsstyrelsen	1	Skötselanslag
Uppföljning av skötselåtgärder	Efter åtgärd	Samtliga områden	länsstyrelsen	1	Skötselanslag
Uppföljning av bevarandemål	Se sid 10, "Uppföljning av bevarandemål"	Samtliga områden		1	Skötselanslag

Datum

Dnr

2008-06-19

511-15702-2006

6. Skötselplanekarta

